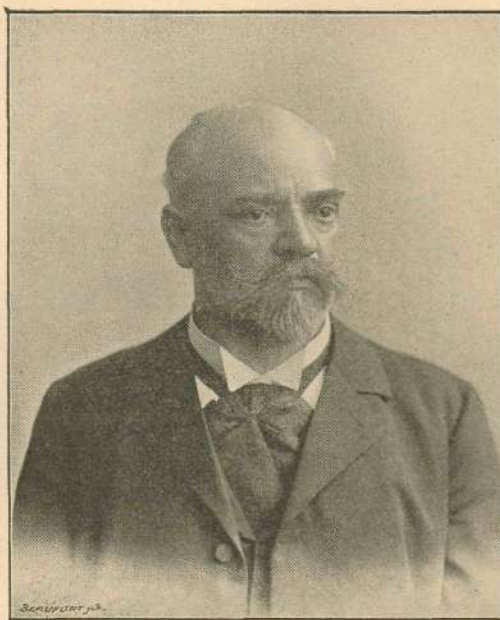

se je mnogo izboljšalo. L. 1895. je bilo na Hrvaškem 41% analfabetov. V drugih deželah je neprimerno bolje. Na Finskem je bilo analfabetov v istem času 1·9%, na Saškem 0·2%, v porenskih deželah 0·3%, na Bavarskem in Švedskem 0·4%, na Angleškem 9%, v Prusiji 0·6%, v Franciji 9·6%, v Avstriji 23·6%. Slabše od Avstrije so Italija, Španija, Srbija, Rumunija in Bolgarija in razni deli Rusije. V kulturne namene se tudi na Hrvaškem sicer mnogo troši denarja, število analfabetov pada, a vendar se pravi namen ne doseže: deca se naučé brati in pisati, a ko izostanejo iz šole, hitro pozabijo vse. L. 1895. je rekel sam predstojnik za bogočastje in pouk, da je do 100.000 otrok, ki ne hodijo v nobeno šolo in ostanejo brez vse omike in izobrazbe. Šolski zakon, ki je nedavno slavil svojo petindvajsetletnico, ni dosegel v marsičem pravega uspeha, ker je mnogo njegovih najboljših določb ostalo na papirju. — Pri drugih narodih skrbé za to, da se ljudstvo, tudi ko pride iz šole, vedno izobrazuje. Dr. Deželić je naštel razne zglede: Na Angleškem se že od nekdanj deluje za ljudsko prosveto. V novjšem času se združujejo posebno aristokratije in druge odlične gospe v društvih, da širijo prosveto med preprostim narodom, posebno po vaseh. Po navadi se imenujejo ta društva „klubi za izobraževanje“. Gospem se pridružujejo profesorji, duhovniki, uradniki, književniki, parlamentarci itd. in prirejajo javna predavanja. S takimi predavanji združujejo petje, deklamacije, čitanje boljših pesnikov, često se predstavljajo celó Shakespearove drame. „University extension movement“ razširja vseučiliško izobrazbo med ljudstvom. Na Francoskem ustanavljajo „ljudska vseučilišča“, ki prirejajo zvečer predavanja za ljudstvo. Ustanovljena so že po več mestih. Najvažnejše tako „ljudsko vseučilišče“ je v Parizu v predmestju svetega Antona, kjer ima svoje prostore v bivši kavarni. Predava se vsak večer od 8. do 11. ure; pri pouku sodelujejo glavni zastopniki francoske prosvete, akademiki, profesorji Sorbonne, pisatelji itd. S predavanji so združeni tečaji za razne jezike, glasbo, brzopis, knjigovodstvo, pravopisje itd. „Société Franklin“, ustanovljena l. 1862., snuje po vsej Franciji ljudske knjižnice. „Ligue de l'enseignement“, ki jo je l. 1861. osnoval Jean Macé, je imela l. 1876. okoli 30.000 udov in je ustanovila 7400 ljudskih knjižnic. Za odrasle analfabete so se posebne šole ustanavljale že l. 1833., in Viktor Dury je bil že ob času cesarja Napoleona III. dobil od države dva milijona frankov, s katerima je osnoval 2700 večernih šol. Na Nemškem dela v tem smislu „Die Gesellschaft zur Verbreitung von Volsbildung in Berlin“. Ta ima zdaj po vsem Nemškem že 818 podružnic. V Rusiji ustanavljajo ubožcem tople sobe po zimi in jim prirejajo poučna predavanja. V Moskvi se tako predava že štirinajst let. Predavanja so uradna in neuradna. Uradno se je predavalo na osmih krajih, in sicer l. 1887—1888 o 163 verskih

in 190 svetnih tvarinah. Poslušavcev je bilo 25.180. Neuradnih predavanj pa so priredili istega leta samo v Moskvi do 800, h katerim je prišlo 137.281 poslušalcev. Predava se o poučnih tvarinah, prebira se življenje svetnikov in izbrani spisi Puškinovi in Lermontovljevi. — Dr. Deželić želi, da bi vsi hrvaški izobraženci delovali v tem smislu. Svečenikom in učiteljem se tu odpira širo polje za njihovo delavnost.

Antonín Dvořák.

Čehi slavé te dni šestdesetletnico svojega velikega skladatelja Antonína Dvořáka. Ta proslava ni le zaslužen tribut glasbeni umetnosti, katera je že od nekdanj med Čehi našla svoje najzvestejše goji-

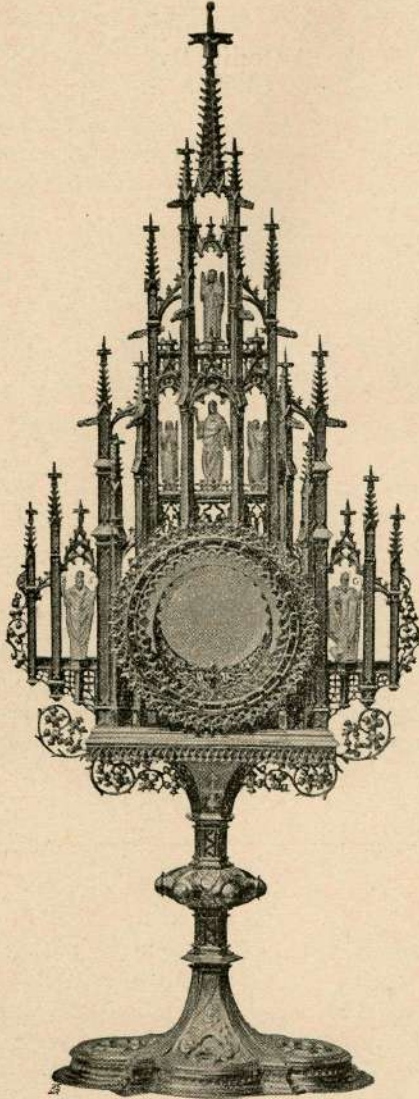

Antonín Dvořák.

telje, ampak je hkrati spomenik češki narodni energiji in žilavosti. Zakaj Dvořák je res zgled moža, ki se je z lastno močjo iz najnižjega povzdignil do najvišjega. Rojen dné 8. kimavca l. 1841. v vasi Nelahoze pri Kralupu na Češkem kot sin vaškega krčmarja, je moral iti v službo k mesarju, da se izuči v mesarski obrti, ki je pač poštena in potrebna obrt, a od katere ne vodijo baš najbližje steze do hrama modric. Mladi Anton pa je iskal prijateljstva tamošnjega ljudskega učitelja, ki ga je naučil igrati na gosli in mu pojasnil osnovne glasbene pojme. Zdj pa Dvořák ni mogel več ostati doma. L. 1857. gre kar na slepo srečo v Prago, vstopi kot godec v neko godbo in se vpiše na orglarski šoli, ki jo je takrat vodil Pitzsch. Boreč se z revščino je tu dovršil nauke in pri izstopu dobil drugo častno darilo. L. 1862. je vstopil pri narodnem gledišču kot bračist,

hkrati pa je po raznih praških cerkvah orglal pri službi božji. To je bilo jako pomembno za njegov razvoj, ker je spoznal tako vse vrste svetne in cerkvene glasbe.

Dvořák je voditelj češkega glasbenega gibanja, najpopularnejši in najzaslužnejši med vsemi živečimi češkimi skladatelji. Stal je ob zibelki češke narodne glasbe in je poleg Smetane s svojo nadarjenostjo in

Gotska monštranca za cerkev v Šmartnem pri Litiji.

z neumornim trudom največ pripomogel, da se je moderna češka glasba povzdignila do svoje današnje višine. Neutešljiva ljubezen do glasbe ga je gnala, da je brez prenehanja zlagal najrazličnejše stvari, opere, simfonije, oratorije, komorne skladbe itd. Prvi skladbi, kantata „Dědicové Bílé hory“ in opera „Kráľ a uhlíř“ ubogemu godcu in organistu sicer še nista prinesli nič drugega, kakor le dobrohotno

priznanje. A Dvořáku je bilo treba samo tega, da je postal glasbeni svet pozoren nanj; drugo je storil njegov talent sam. Skladatelja J. Brahms in Edvard Hanslick ter estetik L. Ehlert so opozorili širni svet na Dvořáka. Kmalu je njegova umetnost zaslovela po Evropi. „Moravské dvojzpěvy“, „Slovanské tance“, „Slovanské rhapsodie“ so zlasti na Nemškem in Angleškem našle mnogo priznanja. Vse se je čudilo bogastvu njegovih idej, originalnosti njegove invencije in prisrčnosti slovanskih narodnih motivov. Kot mojster zbora in orkestra pa se je pokazal Dvořák zlasti z veliko skladbo „Stabat Mater“, s katero je stopil med vrste prvih svetovnih skladateljev.

Tri dōbe opazujemo v njegovem razvoju. Najprej vplivata nanj Wagner in Liszt. V tej prvi dōbi je goreč pristaš novega modernega, svobodnega sloga. A Hanslick ga je privedel nazaj k mirnejšim oblikam konservativne glasbe. „Dimitrij“ in „Jakobín“ sta zložena v tem slogu. Njegove simfonije spominjajo najčistejših klasičnih oblik. A na starost je Dvořák izpremenil slog in nazore. Vstopil je v vrsto „programnih“ skladateljev. Že ouverture „V přírodě“, „Otello“, in „Karneval“ kažejo, da se je začel nagibati na moderno stran. Odločilni korak pa je storil Dvořák v svojih orkestralnih baladah, katerim dajejo pesniški temelj Erbenove epične pesmi, opevajoče narodno zgodovino. „Svatební košile“ je proslula po genialni godbi. Orkestralne balade: „Polednice“, „Vodník“, „Zlatý kolovrat“ in „Holoubek“ preveva že čisto moderni duh, ki je v sorodu z Lisztovimi vzori simfonične glasbe. „Píseň bohatýrská“ stoji v svojem drznem vzletu vredno na strani najboljšim simfoniškim skladbam. Ker je bil Dvořák dolgo časa odločen „antiwagnerijanec“, so od nasprotni strani tudi njegovim skladbam mnogo oporekali. A njegova genialnost je pobila slednjich vse ugovore, in Dvořák je sam v svoji zadnji dōbi nastopil pot zedinjenja. Izpremenil je v marsičem partituro „Dimitrija“, da živejše izrazi pevano besedo. V novejših operah, v „Čertu“, v „Kači“ in v „Rusalki“ se je popolnoma odrekel staremu konservativizmu.

Tudi Slovenci se pridružujejo proslavi Dvořákovoga spomina. „Glasbena Matica“ priredi v ta namen slavnosten koncert, pri katerem se bodo izvajale samo Dvořákovske skladbe, in sicer tiste, ki so najnovejše in najpriljubljenejše. Pevski zbor „Glasbene Matice“ je v svojem desetletnem obstanku peval že večino njegovih zborovih del, kakor „Psalm 149.“, „Moravske dvospeve“, oratorij „Stabat Mater“, Kantata „Hymnus“, balado „Mrtvaški ženin“, cerkveno skladbo „Te Deum“ in prvi del oratorija „Sv. Ljudmila“. Pri koncertih „Glasbene Matice“ je orkester sviral že njegovo veliko simfonijo v *d*-dur, ouverture „Karneval“, „Slovanske ples“ i. t. d. Dvořák sam pa tudi z zanimanjem zasleduje delovanje in razvoj „Gl. Matice“, odkar je sam osebno dirigiral njen pevski zbor v drugem dunajskem koncertu.

